

รายงานการประชุมทางวิชาการเรื่อง “จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์”

อมร แสงมณี

rawraknailuang@gmail.com

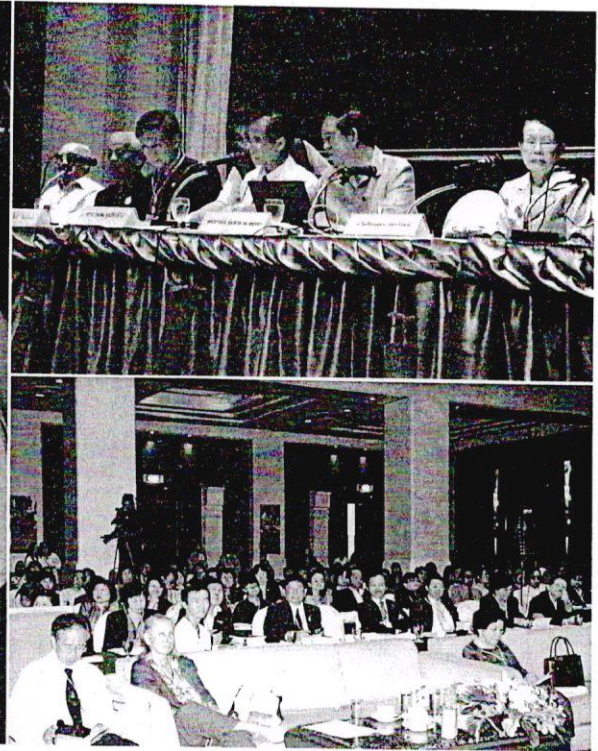

การเรียนรู้ที่แท้จริง
หมายถึงการเรียนรู้จากการสัมผัสกับ
ความหลากหลายของมนุษย์ทุกรูปแบบ
รวมถึงทุกสรรพสิ่ง

บทความรายงานการประชุมฉบับนี้ขอเสนอรายงานการประชุมทางวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่ค่อนข้างใหม่ในแวดวงวิชาการของไทย ซึ่งผู้เขียนมีโอกาสเข้าร่วมประชุมและสังเกตการณ์ คือรายงานการจัดการประชุมวิชาการประจำปี 2551 ของ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่อง “จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์” ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันศุกร์ที่ 31 ตุลาคม ถึงวันเสาร์ที่ 1 พฤศจิกายน 2551 ณ โรงแรมรามารการ์เด้นส์ กรุงเทพมหานคร

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้นโดยศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันอาศรมศิลป์ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้อยู่ประมาณ 300 คนประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักวิชาการ และผู้สนใจจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และสื่อมวลชน

รูปแบบการจัดประชุมวิชาการฯ ในครั้งนี้ประกอบด้วย การแสดงปาฐกถาพิเศษโดยผู้ทรงคุณวุฒิชาวไทยและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ การสัมมนาวิชาการ การอภิปราย การเสนอบทความทางวิชาการของโครงการงานวิจัย เช่น จิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทย โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา โครงการวิจัยเพื่อพัฒนา

หลักสูตรฝึกอบรม และกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา และการวิจัยเชิงจิตตปัญญาศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยาทานเพื่อกระบวนการพัฒนาใหม่

วัตถุประสงค์ของการประชุม

การประชุมวิชาการครั้งนี้มีเป้าหมายในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ การอภิปรายทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาและประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการเตรียมกรอบการดำเนินงานวิจัย และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมและการประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาในการเรียนการสอนและการวิจัย ตลอดจนการเสริมสร้างองค์ความรู้เครือข่ายทางจิตตปัญญาศึกษาทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศและท้ายที่สุดเพื่อนำผลที่ได้จากการประชุมเสนอต่อผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศเพื่อพัฒนาสู่การนำการศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับการจัดการประชุมครั้งนี้

คือ การนำเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ที่มีต่อการนำเสนอบทความวิชาการต่างๆ เพื่อไปปรับปรุงพัฒนาผลงานวิจัยนั้นๆ ให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น และในเวลาเดียวกันก็เป็นการสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาร่วมกับบุคคลากรในเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อก้าวไปสู่โอกาสในการพัฒนาเสริมสร้างผลงานวิจัยด้านจิตตปัญญาศึกษา และพัฒนาสู่การกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศในการนำการศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา มาประยุกต์ใช้กับหลักสูตรการเรียนการสอน

บทความวิชาการและกิจกรรมวิชาการที่นำเสนอในการประชุม

บทความวิชาการที่นำเสนอในการประชุมครั้งนี้ก็มีรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่ ปาฐกถาพิเศษ ซึ่งได้แก่ ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง จิตตปัญญา

ศึกษา: การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ ประเวศ วะสี กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหิดลและ ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง **Can Contemplative Education Save the World?** โดย **Dr. Joel Levey** ผู้ก่อตั้ง InnerWork Technologies, Inc. (WisdomAtWork.com) และ International Center for Contemplative Inquiry ส่วนในรูปแบบการเสวนาทางวิชาการ ได้แก่ การเสวนาวิชาการ เรื่อง **“จิตตปัญญาศึกษา ทิศทางในสังคมไทย”** โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมเสวนาได้แก่ ศาสตราจารย์สมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ศาสตราจารย์นายแพทย์ประธาน ต่างใจ ผู้ทรงคุณวุฒิ โครงการจิตวิวัฒน์ ศาสตราจารย์ระพี สาคริก นายกสภาสถาบันอาศรมศิลป์ และ ดร. อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้บริหารสูงสุด โรงเรียนสัตยาไส และศาสตราจารย์ประสิทธิ์ วัฒนาภา รองอธิการบดีฝ่ายการศึกษาและทรัพยากรบุคคล มหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากนี้ ก็มีบทความที่น่าสนใจอื่นๆอีกเช่น การอ่านบทกวีประกอบการบรรเลงเพลง โดย คุณเมธี จันทรา ศิลปินอิสระ โครงการศิลปะสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตภายใน โดย อาจารย์สุวรรณา ชิวพฤกษ์ นักวิชาการอิสระ ศิลปะบำบัด: ความเข้าใจของการวาดเพื่อการบำบัด โดย อาจารย์อนุพันธ์ พฤกษ์พันธุ์จิ จิตรกรและนักศิลปะบำบัด นอกจากนี้ก็มีบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่มีประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดทางจิตตปัญญาศึกษาด้านต่างๆ ซึ่งเป็นผลงานของหัวหน้าโครงการวิจัย ของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล รวม 12 บทความ ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่อยู่ในเอกสารประกอบการประชุมด้วย ได้แก่ 1. จิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทย โดย ดร. จิรัฐกาล พงศ์ภักดิ์ 2. การจัดการเรียนการสอนแนวจิตตปัญญาเพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษา

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตตปัญญาศึกษาและการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กอบแก้ว มโนมัยพิบูลย์ และคณะกรรมการบริหารหลักสูตร 3. โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา โดย ดร. พงษธร ตันติฤทธิศักดิ์ 4. โครงการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาสุขภาวะและชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาอย่างมีส่วนร่วม โดย ดร. สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ 5. การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษา โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์ชนา นิลชัยโกวิท 6. การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงหลากหลายมิติ โดย คุณปริดา เรื่องวิชาการ 7.โครงการวิจัยและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาสถาบันอาศรมศิลป์ โดย อาจารย์สุพล ธรรมรัตน์ 8. จิตตปัญญา กับ องค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดย อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก 9. ชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญา : เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ โดย ดร. ภัทรียา กิจเจริญ 10. โครงการศิลปะสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตภายใน โดย อาจารย์สุวรรณา ชิวพฤกษ์ 11. ศิลปะบำบัด: ความเข้าใจของการวาดเพื่อการบำบัด โดย อาจารย์อนุพันธ์ พฤกษ์พันธุ์จิ 12. การวิจัยเชิงจิตตปัญญาศึกษา : ญาณวิทยาเพื่อกระบวนการทัศน์ใหม่ โดย ดร. หิมพรรณ รักแตงาม นอกจากการนำเสนอบทความวิชาการแล้ว ในคืนวันแรกของการประชุมยังมีกิจกรรมวิชาการที่นำกิจกรรม คืออาจารย์ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ ประธานสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม (Civic net) ให้ชื่อว่า World Café ซึ่งมีรูปแบบของการแบ่งกลุ่มสนทนาระดมสมองเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านจิตตปัญญาศึกษาท่ามกลางบรรยากาศที่เป็นกันเอง

นอกจากนี้โดยรอบห้องประชุมก็มีการออกร้านขายหนังสือที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับประเด็นของการประชุม และมีการจัดนิทรรศการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับมนทัศน์ด้านจิตตปัญญาศึกษา

และบางนิทรรศการก็มีรูปแบบที่น่าสนใจโดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมได้มีส่วนร่วมโดยตรง เช่น นิทรรศการการสร้างสมาธิจากการจัดดอกไม้ ผู้จัดนิทรรศการก็ได้เตรียมดอกไม้มาให้ผู้เข้าร่วมประชุมที่สนใจร่วมจัดดอกไม้ในสไตล์ที่ชอบและถือติดมือกลับบ้านได้

เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา นี้ เป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ในสังคมไทย ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยมหิดลของเรา ก็เป็นหนึ่งใน“องค์กรแถวหน้า”ที่มีบทบาทนำในการผลักดันแนวคิดนี้สู่ภาคปฏิบัติในแวดวงการศึกษาของไทย ผู้เขียนจึงขอแนะนำความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องนี้มาฝากท่านผู้อ่านที่มีความสนใจพอสังเขป

จิตตปัญญาศึกษาคืออะไร

ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวศ วะสี ซึ่งเป็นกรรมการที่ปรึกษาท่านหนึ่งของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลได้ให้แนวคิดเรื่องจิตตปัญญาศึกษา(Contemplative Education) ไว้ว่า...จิตตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่ทำให้เข้าใจด้านในของตัวเอง รู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา และความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง หรืออีกนัยหนึ่ง เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเน้นการศึกษาจากการปฏิบัติ เช่น จากการทำงานศิลปะ โยคะ ความเป็นชุมชน การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม สุนทรียสนทนา การเรียนรู้จากธรรมชาติ และ ภาวนา เป็นต้น

ความเป็นมาของจิตตปัญญาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหิดล

ด้วยข้อจำกัดของการศึกษา และการเรียนรู้ทั้งวิชาความรู้มาตรฐาน และวิชาความรู้ชั้นสูง ที่มุ่ง

เน้นการเรียนรู้เรื่องต่างๆ อันเป็นเรื่องนอกตัว แม้มีความจำเป็น แต่เมื่อขาดการเรียนรู้เรื่องในตัวก็ขาดความสมบูรณ์ในตัวเองเอียงข้าง แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริง เกิดความบีบคั้น ทั้งในตัวเองและระหว่างกัน ในสังคม เป็นต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ในสังคมจนเกิดวิกฤต ภาวะแห่งอนาคตของมนุษยชาติจึงอยู่ที่การเรียนรู้เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformative Learning) ทั้งในตนเอง (Personal Transformation) ระดับองค์กร (Organizational Transformation) และภาคสังคม (Social Transformation) การผลักดันที่นำไปสู่การศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาจึงก่อตัวขึ้น โดยภาคีเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งเกิดจากการรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มผู้สนใจในการเข้าร่วมหารือ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานด้านนี้ขึ้นในสังคมไทย สมาชิกในเครือข่ายดังกล่าว อาทิ เครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ พระไพศาล วิสาโล นายแพทย์ประเวศ วะสี ศาสตราจารย์สุนัน อมรวิวัฒน์ และจากที่อื่น ๆ ทั้งที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันอาศรมศิลป์ เสริมสิกขาลัย สถาบันการศึกษาสัตยาไส สถาบันขวัญเมือง ศูนย์คุณธรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เสถียรธรรมสถาน และมูลนิธิศุภสิริ-สฤณฉวีวงศ์ จากหลากหลายสาขาวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ แพทย์ วิศวกรรม การศึกษา ศาสนา สิ่งแวดล้อม ธุรกิจ เป็นต้น จะพัฒนาตัวเองเป็นวิทยากร และอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรปริญญาโท และปริญญาเอก เพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญการศึกษาสาขาใหม่นี้ขึ้นในสังคมไทยให้มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ และเป็นกำลังสำคัญที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้การศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเกิดขึ้น เป็นการพัฒนาต่อเนื่องให้สาขาวิชานี้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั่วไปในหลัก

สูตรการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับ

จากความพยายามและความตั้งใจที่จะขับเคลื่อนตามแนวทางดังกล่าว สภามหาวิทยาลัยมหิดลจึงมีมติในการประชุมครั้งที่ 390 เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549 ให้จัดตั้งศูนย์จิตตปัญญาศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัยมหิดลเพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษาให้เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทยด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนามิตินั้นของมนุษย์ และมีความมุ่งมั่นที่จะเห็นการศึกษาไทยได้นำเอาแนวคิดนี้มาบูรณาการในการจัดการศึกษาของชาติอย่างจริงจัง

พัฒนาการของจิตตปัญญาศึกษา

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของจิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทยมีความก้าวหน้าและความแข็งแกร่งด้านเครือข่ายอย่างโดดเด่นเป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จากขณะนี้ได้เกิดภาควิชาการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษาขึ้นในประเทศไทยแล้ว ภายใต้ความร่วมมือของหลายองค์กร เช่น สถาบันอาศรมศิลป์ โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนสัตยาไส สถาบันขวัญเมือง เสริมสิกขาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โครงการจิตวิวัฒน์ (แผน

งานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสคสรี-สฤณวงศ์) มูลนิธิสธารณสุขแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล ฯลฯ ทั้งนี้ก็มีเหตุผลที่สำคัญคือผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาหลายท่านต่างก็มีความตระหนักไปในทิศทางเดียวกันว่าถึงเวลาแล้วที่คนไทยควรจะหันกลับมาเรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ เพราะเรามีประเพณีและกิจกรรมมากมายทั้งงดงามและส่งเสริมต่อการพัฒนาจิตใจ หากสามารถนำภูมิปัญญาดังกล่าวมาประยุกต์เชื่อมโยงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน พร้อมทั้งให้คำอธิบายที่ชัดเจน ก็สามารถช่วยให้ผู้คนในสังคมสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงและเกิดความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งในที่สุดก็จะส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ให้ไปในทิศทางที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยลดการทำลายสิ่งแวดล้อมและการทำร้ายทำลายกัน ผนึกผสานเป็นทางออกที่แสดงถึงปัญญาพร้อมของมนุษย์ในที่สุด

ผู้เขียนรู้สึกประทับใจในการประชุมครั้งนี้มาก เพราะบรรยากาศการประชุมค่อนข้างผ่อนคลาย เต็มไปด้วยบรรยากาศของความเป็นมิตร โดยเฉพาะข้อคิดและมุมมองต่างๆ ที่ได้รับจากผู้ทรงคุณวุฒิอาวุโสที่ได้เมตตามาให้ความรู้และถ่ายทอด

ทอดประสบการณ์ชีวิตที่มีค่าของท่านอย่างเต็มอ้อม
ก่อนจะจบรายงานก็ขอฝากบทกวีบทหนึ่งที่ท่าน
ศาสตราจารย์ระพี สาคริก ได้รับจากผู้ไม่ประสงค์
จะออกนามท่านหนึ่งและท่านได้นำเสนอประกอบ
การอภิปรายของท่าน ดังนี้

วานนี้มีลมแรง

ฉันเห็น ดอกหญ้าแดง ยืนหยัด

ราบระเนน เอนล่อ ล้อลมพัด

บางครั้งคล้าย ขึ้นขัด ทัดทานลม

หญ้าฝากเกสรดอกหญ้า

ไปกับลม ช่วยพา ผสานผสม

แจ้งข่าว คราวเคลื่อน เยือนชม

ช่วยทอพรหม กลุมพื้น ให้ผืนดิน

วันนี้ลมสงบ

ฉันได้พบ พรหมใหญ่ ไม่แหงววิน

ระคาย ดอกหญ้าสวย รวยริน

บานเต็ม ท้วถิ่น ธรณี

วันนี้ ได้เรียนรู้ อยู่อย่างหญ้า

ยืนหยัด ฉากจากลำ ทำหน้าที่

อาศัยลม ลูกลม บ่มอินทรีย์

สร้างความคิด ความงาม ท่ามกลางลม

สำหรับท่านผู้อ่านที่สนใจในรายละเอียด
ของบทความต่างๆ ในการประชุมครั้งนี้ก็สามารถ
ติดต่อไปได้ที่ผู้จัดการประชุม คือ ศูนย์จิตตปัญญา
ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

ข้อมูลประกอบการเรียบเรียง

- ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม

- เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์การประชุม :

http://www.ce.mahidol.ac.th/web/ce_elearning/course/view.php?id=4

- “จิตตปัญญาศึกษา” (Contemplative Education)

โดย จารุพรรณ กุลดิลก

- มติชนรายวัน วันเสาร์ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๔